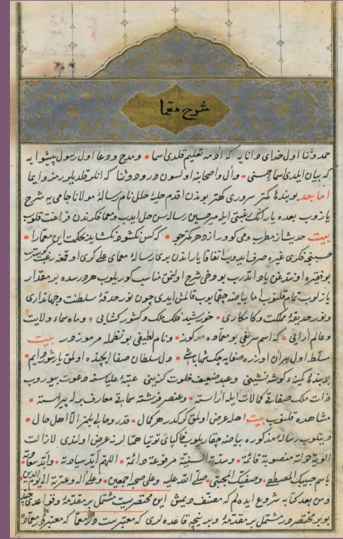


# GELİBOLULU SÜRÛRÎ



## ŞERH-İ RİSÂLE-İ MU'AMMÂ-YI 'ALÎ KER

Hazırlayan  
Tolga Öntürk



Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.  
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün” den öğrendiklerinle  
“bugün”ü yaşamak  
“yarın”ları aydınlatır.



“dün” den öğrendiklerinle  
“bugün”ü yaşamak  
“yarın”ları aydınlatır.

© 2021, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 154

Edebiyat: 65

ISBN 978-625-7760-54-6

Sertifika No: 18188

Birinci Baskı: İstanbul, 2021

Hazırlayan: Tolga Öntürk

Yayın Yönetmeni: İrfan Güngörür

Editör: Murat Öztürk

Baskı Hazırlık: DBY Ajans

Baskı/Cilt:

Birlik Ozalit

(Sertifika No: 20179)

**KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)**

Gelibolulu Sürûh

Şerh-i Risâle-i Mu'ammâ-yı 'Alî Ker

Hazırlayan: Tolga Öntürk (Dr.) ; Editör: Murat Öztürk (Doç. Dr.)

İstanbul : DBY Yayınları, 2021.

252 s. ; 15,0 x 21,0 cm \_\_\_ (DBY Yayınları ; No. 154)

ISBN 978-625-7760-54-6

1- Edebiyat 2- Divân

**DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI**

Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4

Cağaloğlu - Fatih / İstanbul

Tel.: +90 212 526 98 06

www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr



## İçindekiler

Ön Söz.....	11
Giriş.....	15
<b>Birinci Bölüm</b>	
GELİBOLULU SÜRÛRÎ VE ALÎ KER.....	23
1. Gelibolulu Sürûrî'nin Hayatı.....	23
2. Alî Ker'in Hayatı.....	28
<b>İkinci Bölüm</b>	
ŞERH-İ RİSALE-İ MU'AMMA-YI 'ALÎ KER'İN YAPISI VE BÖLÜMLERİ.....	31
1. Eserin Dibacesi.....	31
2. Muammanın Tanımı.....	33
3. Muamma Kâ'ideleri.....	38
3.1. Kâ'ide-i Evvel.....	38
3.2. Kâ'ide-i Düvvüm.....	39
3.3. Kâ'ide-i Sevvüm.....	40
3.4. Kâ'ide-i Çehârüm.....	41

3.5. Kâ'ide-i Pencüm.....	42
3.6. Kâ'ide-i Şeşüm .....	42
3.7. Kâ'ide-i Heftüm .....	44
3.8. Kâ'ide-i Heştüm .....	45
3.9. Kâ'ide-i Nühüm.....	46
3.10. Kâ'ide-i Dehüm.....	47
3.11. Kâ'ide-i Yâzdehüm.....	49
3.12. Kâ'ide-i Devâzdehüm.....	50
3.13. Kâ'ide-i Sîzdehüm.....	51
3.14. Kâ'ide-i Çehârdehüm.....	52
3.15. Kâ'ide-i Pânzdehüm.....	53
3.16. Kâ'ide-i Şânzdehüm.....	54
3.17. Kâ'ide-i Hifdehüm .....	55
3.18. Kâ'ide-i Hicdehüm.....	56
3.19. Kâ'ide-i Nevâzdehüm.....	57
3.20. Kâ'ide-i Bistüm.....	57
3.21. Kâ'ide-i Bist ü Yeküm.....	58
3.22. Kâ'ide-i Bist ü Düvvüm.....	59
3.23. Kâ'ide-i Bist ü Sevvüm.....	60
3.24. Kâ'ide-i Bist ü Çehârüm.....	61
3.25. Kâ'ide-i Bist ü Pencüm.....	61
3.26. Kâ'ide-i Bist ü Şeşüm.....	62
4. Hâtime .....	62
4.1. Kısım-1 Evvel .....	63
4.2. Kısım-1 Düvvüm.....	63
4.3. Kısım-1 Sevvüm.....	63
4.4. Kısım-1 Çehârüm.....	64
4.5. Kısım-1 Pencüm.....	64
4.6. Kısım-1 Şeşüm .....	65
4.7. Kısım-1 Heftüm.....	65
4.8. Kısım-1 Heştüm.....	65

## Üçüncü Bölüm

ŞERH VE TERCÜME ÖZELLİKLERİ.....	67
----------------------------------	----

## Dördüncü Bölüm

ŞERH-İ RİSÂLE-İ MU'AMMA-YI 'ALÎ KER'İN METNİ.....	73
---	----

1. Nüshaların Tanıtılması.....	73
2. Metnin Tespiti, Tertibi ve Hazırlanışı İle İlgili Hususlar.....	75
3. Transkripsiyon İşaretleri.....	78

## Metin

ŞERH-İ RİSÂLE-Yİ MU'AMMÂ-YI 'ALÎ KER.....	79
---	----

Sonuç.....	247
------------	-----

Kaynaklar.....	249
----------------	-----

## Ön Söz

Şerh metinleri, klasik Türk edebiyatı içerisinde önemli bir yer teşkil eder. Arap, Fars ve Türk edebiyatının şiir, belagat, astronomi, felsefe, mantık ve tıp gibi çeşitli alanlardaki tanınmış eserleri, Türk şarihler tarafından defalarca şerh ve tercüme edilmiştir. Şarihlerin, anlaşılması müşkil olan metinleri izah ederek o alanda yetkin olduklarını gösterme gayretlerinin yanı sıra okul, medrese, saray gibi muhitlerde bazı eserlerin şerhine ihtiyaç duyulması, şerhe gösterilen rağbeti arttırmıştır. Şerhler, başka kültürdeki türlerin anlaşılıp özümseme ve ardından bu türlerin kendi kültüründe tanınıp ortaya çıkması ve hatta gelişmesi açısından önemli bir rol oynamaktadır. Bu yönüyle kültürlerarası ilişkilerin ilk aşamasını oluşturan şerhler, klasik Türk edebiyatında, özellikle 16. yüzyılda doruk noktasına ulaşmıştır. Fars edebiyatının meşhur şairlerinin divan, mesnevi ve çeşitli nazım şekillerinden oluşan risaleleri Sûdî, Şem'î ve Sürûrî gibi şarihlerimiz tarafından şerh edilmiştir.

Bu asırda şerhi yapılan türlerden biri de muammadır. 15. yüzyılda Ali Şîr Nevâyî, Mollâ Câmî, Mîr Hüseyin Mu'ammâyî, Alî Ker gibi şairlerin kaleme aldıkları muamma risaleleri, Türk edebiyatında bilhassa Gelibolulu Sürûrî ve Bursalı Lâmi'î Çelebi tarafından şerh edilmiştir. Hayatı boyunca anlaşılması zor eserler üzerine şerh

ve tercüme yazan Gelibolulu Sürûrî, muamma türüne de ayrı bir ilgi duymuştur. Onun bu ilgisi, yazdıkları risalelerle muamma türünün kaidelerini belirleyen Mollâ Câmî, Mîr Hüseyin Nişâbüri ve Alî Ker gibi şahsiyetlerin eserlerini şerh ve tercüme etmekle sonuçlanmıştır. Sürûrî'nin bu özel gayretinin sebeplerinden biri de Amasya'da hocalığını yaptığı Şehzade Mustafa'nın kendisini teşvik etmesidir. Şarih'in şerh ettiği bu muamma risalelerinde muammanın tanımı, belagat açısından değeri, tertibi ve halli hususundaki kaideler ve aynı zamanda pek çok muamma örneği bulunmaktadır. Sürûrî'nin yazdığı bu muamma şerhleri, muamma türünün Türk edebiyatında tanınıp gelişmesine de doğrudan etki etmiştir.

Çalışmamızda Sürûrî'nin *Şerh-i Risâle-i Mu'amma-yı Alî Ker* adlı eseri incelenmiştir. Eser, şarih tarafından daha önce verdiği derslerde bölüm bölüm şerh edilmiş ancak 1548 yılında Şehzade Mustafa'nın isteği üzerine kitap hâline getirilmiştir. Eser hamdele ve salvele bölümlerinin yer aldığı bir dibace, muammanın tanımı ve kaidelerinin anlatıldığı bölümler ve bir hâtimeden meydana gelmektedir. Risalede muamma kaidelerinin özellikle fesahat ve belagat açısından değerlendirilmesi önemlidir. Bunun yanı sıra risalede yer alan kaideler Mollâ Câmî ve Mîr Hüseyin'in risalelerindeki gibi tertiplidir. Ancak bu kaideler dört ana işlem olan "tahsilî, tekmilî, teshilî ve tezyilî" başlıkları altında verilmeyip rastgele sıralanmıştır. Diğer risalelerde yer alan bazı kaideler bu risalede yer almazken, Alî Ker'in bahsettiği bazı kaideler de diğer risalelerde bulunmamaktadır. Bu yönüyle Sürûrî'nin kaleme aldığı üç muamma risalesi şerhi birbirini tamamlayıcı niteliktedir.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde şerh ve muamma konularına kısaca değinildikten sonra birinci bölümde şarih Gelibolulu Sürûrî ile risalenin müellifi Alî Ker'in hayatlarına yer verilmiştir. İkinci bölümde *Şerh-i Risâle-i Mu'amma-yı Alî Ker* adlı eserin yapısı ve bölümleri incelenmiştir. Dibace ve muammanın tanımı hakkındaki bölümler tanıtıldıktan sonra muamma kaideleri, her kaideye uygun örnekler verilerek açıklanmıştır. Ayrıca bu

bölümde şarih'in tercüme ve şerh metodu hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın son bölümünde *Şerh-i Risâle-i Mu'amma-yı Alî Ker* adlı eserin metnine yer verilmiştir. Eserin tespit edilen üç nüshası temin edilmiş ve metin bu nüshalara göre oluşturulmuştur. Eserin iki nüshasının şarih Sürûrî hayatta iken istinsah edilmiş olması, metnin güvenilirliğine katkı sağlamaktadır. Metin oluşturulurken muamma örneklerinin anlaşılması için metne vezin, bazı ifadelerin Arap harfleri ile yazılması gibi eklentiler yapılmıştır.

Gelibolulu Sürûrî'nin muamma şerhlerinden en kapsamlı olan *Şerh-i Mu'ammeyât-ı Mîr Hüseyin* isimli eser, tarafımızdan 2019 yılında doktora tezi olarak hazırlanmıştı. *Şerh-i Risâle-i Mu'amma-yı Alî Ker* adlı bu eserin hazırlanması ile Sürûrî'nin diğer bir muamma şerhinin görülmesi amaçlanmıştır. Şarih'in bir diğer muamma şerhi de Mollâ Câmî'nin *Hilye-i Hulel* adı verilen muamma risalesidir. Bir seri hâlinde çalışmayı planladığımız Sürûrî'nin muamma şerhleri sayesinde, muamma kaidelerinin etraflı bir şekilde tanınması, bir araya getirilmesi ve muamma ilminin edebiyatımızdaki gelişim ve birikimini takip etmek amaçlanmaktadır.

Bu çalışmayı hazırlarken teşvik ve desteklerini gördüğüm bazı isimleri zikretmem gerekir. Öncelikle sadece bu çalışmada değil her zaman yanımda olan ve bana rehberlik eden başta danışman hocam Doç. Dr. Murat Öztürk olmak üzere, kıymetli hocalarım Doç. Dr. Recep Demir ve Doç. Dr. Rahmi Tekin'e teşekkürü bir borç bilirim. Akademik hayatın telaşından ötürü kızım, eşim, canım anne ve babam ve bazı dostlarımı ihmal ettiğimin farkındayım. Buna rağmen onlardan gördüğüm sabır, hoşgörü ve birliktelikten dolayı hepsine minnettarım. Bir özel teşekkür de kadim dostum Özcan Tunçadam'adır. Her koşulda yanımda duran bir dostu sahip olduğum için çok şanslı olduğumu belirtmek isterim.

Dr. Tolga ÖNTÜRK  
Van, 2021

## Gelibolulu Sürûrî ve Alî Ker

### 1. Gelibolulu Sürûrî'nin Hayatı<sup>1</sup>

Gelibolulu Sürûrî XVI. yüzyılın meşhur şerh ve tercüme âlimlerindedir. Asıl ismi Muslihuddin Sürûrî'dir. H 897 (M 1491-92) yılında Gelibolu'da

<sup>1</sup> Gelibolulu Sürûrî'nin hayatı oluşturulurken şu kaynaklardan yararlanılmıştır: Latîfî, (2018) *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nüzamâ*, (Haz: Rıdvan Canım), e-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>; Sehî Beg, *Heşt Bihişt*, (Haz: Haluk İpekten v.d.) e-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>; Aşık Çelebi, *Meşâ'irü 'ş-Şu'arâ*, (Haz: Filiz Kılıç), e-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>; Beyânî, *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ*, (Haz: Aysun Sungurhan), e-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>; Faik Reşad, *Eslâf*, Tercüman Yayınları, İstanbul 1977; Mehmed Süreya, *Sicill-i Osmani*, (Haz: Nuri Akbayar), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, C. 5; Kınalı-zâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ*, (Haz: Aysun Sungurhan), e-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>; İsmail Güleç, "Sürûrî Muslihuddin Mustafa", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2010, C. 38; İsmail Güleç, "Gelibolulu Muslihiddin Sürûri, Hayatı, Kişiliği, Eserleri ve Bahrü'l-Maârif isimli eseri", *Osmanlı Araştırmaları: The Journal of Ottoman Studies*, XXI, 2001; Bilal Elbir, *Sürûrî'nin Şerh-i Şebistân-ı Hayali Metin-İnceleme*, (Ege Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir 2003; Niyazi Ünver, *Gelibolulu Sürûrî ve Divanı*, (Gazi Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara 2010; Ahdî, *Gülşen-i Şu'arâ*, (Haz: Süleyman Solmaz) e-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>; Gelibolulu Mustafa Ali, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, (Haz: Mustafa İsen) e-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>; Bilal Elbir, "Aynı Yüzyılda Yaşamış İki Şârihin Şerh Anlayışlarının Mukayesesi (Südfî-i Bosnevi-Sürûrî),

dünyaya geldiği bilinen Sürûrî'nin adı bazı kaynaklarda da Mustafa olarak geçmektedir. Babasının zengin bir tüccar olduğu ve adının da Hâce Şaban olduğu bilinmektedir. Ayrıca babası, II. Bayezid Amasya'da şehzade iken Amasya Defterdarı olarak görev yapmıştır. Sürûrî'nin babasının eğitime önem veren bir kişi olması ve oğlunu da bu şekilde yetiştirmek istemesi birçok maddi imkânın Sürûrî için ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu olanaklar sayesinde iyi bir eğitim gören Sürûrî, aynı zamanda devrin birçok önemli şahsiyetinden ders almıştır. Bu şahsiyetler arasında Kara Davut İzmitî, Nihâlî, Tâcî-zâde Cafer Çelebi, Taşköprülü-zâde Mustafa ve Abdülvâsî Efendi gibi âlimler yer alır. Babasının büyük desteğini her zaman arkasında hisseden Sürûrî, birçok eser kaleme almış ve bu eserleri yazması vesilesi ile kendisi ve hocaları, babası tarafından hediyelerle mükâfatlandırılmıştır.

Sürûrî, varlıklı bir yaşam sürmesi sayesinde para kazanma ihtiyacı duymamış ve gençliğini ilme adadıktan sonra 29 yaşında çalışmaya başlamıştır. İstanbul Kadısı Fenâri-zâde Muhyiddin Efendi, Sürûrî'ye "bab mahkemesi nâibliği" görevini vermiştir. Daha sonra Muhyiddin Efendi'nin Anadolu Kazaskeri olmasıyla, Sürûrî de onun devlet daireleri arasındaki resmi işlerini ve yazışmalarını yapma işi olan tezkirecilik görevinde çalışmaya başlamıştır. Bu sırada Sürûrî, eski hocalarından Abdülvâsî Efendi'ye bulunmuş olduğu makamın bilgilerini açığa vurmakla suçlanmıştır. Bu durum aynı zamanda Fenâri-zâde ile aralarının bozulup açılmasına neden olmuştur. Bunun üzerine Sürûrî, Emir Buhari Tekkesi Şeyhi Nakşibendi Mahmud Efendi'ye intisap ederek kendini dervişlik yoluna vermiştir. Ayrıca hac görevini yerine getirmek için de İstanbul'dan ayrılmıştır. Hacdan döndükten sonra Fenâri-zade ile araları tekrar düzelmiş ve bir müddet Fenâri-zade'nin yanında müsteşarlık yapmıştır. Daha sonra ise çeşitli medreselerde müderrislik görevini yerine getirmiştir.

*Metnin Halleri: Osmanlı'da Telif, Tercüme ve Şerh*, Klasik Yayınları, İstanbul 2014; Bilal Elbir, "Türk Edebiyatında Mu'ammâ ve Sürûrî'nin Bir Mu'ammâ Şerhi", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/6 Fall 2009.

## İKİNCİ BÖLÜM

### Şerh-i Risale-i Mu'amma-yı 'Alî Ker'in Yapısı ve Bölümleri

Gelibolulu Mustafa Sürûrî'nin tercüme ve şerh ettiği Alî Ker'in muamma risalesi, muammanın tanım ve kaidelerinin anlatıldığı önemli bir eserdir. Bu risale mukaddime, muammanın tarifi ve muamma kaidelerinin anlatıldığı bölümlerden oluşur. Ayrıca her kaidenin tanımından sonra o kaideye örnek teşkil edecek muammalara yer verilir. Bu muammalar çoğunlukla Alî Ker'in kaleminden çıkmış olmakla beraber dönemin muamma ustası şairlerin muammalarına da eserde yer verilir. Risalenin sonunda, muammanın özelliklerini bildiren bir hâtime yer alır. Sürûrî, şerhinin başında hamdele-salve ve sebep-i teşrih içerikli bir dibâce kaleme almıştır. Eserde dibâce bölümünün ardından muammanın tanımı ve kaideleri anlatılır. Her kaideden sonra muamma örnekleri verilip gerek zemin metnin müellifi Ali Ker ve gerek Sürûrî tarafından şerh ve izah yapılarak muamma usul ve yöntemleri açıklanır. Eserin sonunda Cenâb-ı Allah'a hamd ü senâ ve O'na tabi olanlara dua edilen bir bölüm yer almaktadır.

#### 1. Eserin Dibacesi

Klasik Türk edebiyatında dibâce ve mukaddime, ön söz veya başlangıç anlamında kullanılmaktadır. Dibâce bölümleri nazım veya nesir



şeklinde kaleme alınır. Burada besmele-hamdele-tevhîd gibi Allah'ın varlığından ve birliğinden bahseden bölümlerin yanı sıra peygamber övgüsüne yer verilen na'atlar bulunur. Ayrıca eserin telif edilme sebebinin yazıldığı sebab-i telif ve en sonda da dua bölümüne yer verilir.

Sürûrî, Cenâb-ı Allah'a hamd ve senâ ile eserine başlar. İlmi her şeyin üzerinde olan Allah'ın insanoğluna isimleri öğretmesinden bahsederek şarih, ardından Hz. Peygamber ve onun ashâbına övgüde bulunur. Peygamberlerin başı olan Hz. Muhammed (SAV), Allah'ın esmâ-i hüsnâsını insanlara öğretmiş ve bu isimlerin remizlerine işaret etmiştir:

*“Hamd ü senâ ol Hudâ-yı dâniyâ ki âdeme ta'lîm kıldı esmâ ve medh ü du'â ol Resûl-i pîşvâyâ ki beyân eyledi esmâ-i hüsnâ ve âl ü aşhâbına olsun durûd u senâ ki anlar kıldılar esmâ vü şfâta remz ü imâ.”* [M209b]

Hamdele bölümünden sonra sebab-i teşrih bölümüne geçilmiştir. Şarih, âcizliğini ve fakirliğini vurguladıktan sonra, daha önce Mollâ Câmî'nin *Hilye-i Hulel* isimli muamma risalesine ve ardından dostlarının rağbeti üzerine Mîr Hüseyin Nişâbü'rî'nin muamma risalesine şerh yazdığını belirtir:

*“Ammâ ba'd bu bende-i kemter Sürûrî-kihter bundan aقدم Hilye-i Hulel nâm risâle-i Mevlânâ Câmî'ye şerh yazup ba'de yârânun rağbeti ile Mîr Hüseyin risâlesin hall idüp”* [M209b]

Sürûrî'nin ifade ettiğine göre dostlarından biri Ali Ker'in muamma risalesini okur ve Sürûrî'ye unuttuğu bilgileri hatırlatarak bu eserin de şerh edilmesinin münasip olacağını söyler. Şarih de eserin daha önce her derste birazını şerh ettiğini ancak tamamını düzenli ve tertipli bir şekilde beyaza çekmediğini belirtir. Sürûrî, daha sonra eseri temize çektiğini ve Şehzâde Mustafa'nın huzuruna çıkararak ona takdim ettiğini ifade eder. Şarih, Şehzâde Mustafa'nın ismini de bir muammada gizleyerek “Sultan Mustafa” şeklinde verir:

*“yârândan biri risâle-i mu'ammâ-yı 'Alî Ker'i okumağa rağbet gösterüp bu fakîre unuttuğın yâd üdirüp bu daği şerh olunmak münâsib görü-lüp her dersde bir miqdâr yazılıp tamâm kılınup ammâ beyâza çıkmayıp*

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### Şerh ve Tercüme Özellikleri

Gelibolulu Mustafa Sürûrî, hayatı boyunca şiir ve belagat ilmi ile meşgul olmuş ve her zaman anlaşılması zor, karmaşık konular üzerine şerhler yazmıştır. Belagat alanında çok önemli eserler kaleme almasının yanı sıra muamma ilmine de ayrı bir ilgi duymuştur. Bu ilgi, şarihin İran edebiyatının 15. yüzyılda kaleme alınmış olan önemli muamma risalelerini şerh ve tercüme etmesini ve bu risalelerdeki muammaları kaidelerine uygun bir şekilde halletmesini sağlamıştır.

Sürûrî, muamma kaideleri ile çözüm yollarının detaylı bir şekilde anlatıldığı Mîr Hüseyin, Mollâ Câmî ve Ali Ker'in muamma risalelerinin üçünü de aynı şerh metodunu uygulayarak çözmüştür. Klasik Türk edebiyatının genel şerh yöntemlerini büyük ölçüde sürdürerek tercüme ve şerh ettiği bu risalelerdeki ana yapıya dokunmamıştır. “Metnin Yapısı ve Bölümleri” adlı başlıkta anlatıldığı gibi şarih, Ali Ker'in muamma risalesinin şerhine “besmele-hamdele-tevhit” bölümü ile başlamış, ardından risaleyi şerh etme sebebini açıkladığı “sebab-i teşrih” bölümünü kaleme almıştır. Şarih, bundan sonra Ali Ker'in yazdığı giriş bölümünü, muammanın tanımını, muamma kaidelerini ve manzum bir şekilde yazılan muamma örneklerini tercüme etmiştir.

Şarih, tercüme yaparken birebir çeviri yöntemini tercih etmiştir. Çoğu zaman anlamdan ziyade cümle düzenini korumaya özen

göstermiştir. Farsça ifade ve cümlelerdeki öğelerin yerlerini değiştirmemiş, cümleleri çevirirken kelime ve eklerin Türkçedeki karşılıklarını olduğu gibi vermiştir.

Şarih manzum kısımları tercüme ederken şiirselliği ikinci plana atmıştır. Alî Ker'in kaleme aldığı manzum kısımlardaki sanatlı söyleyişler, deyişler, mazmunlar vs. Türkçeye aktarılırken aynı düzeyde söyleyiş güzelliği yakalanmamıştır. Bunun yerine şarih, mısraları olduğu gibi Türkçeye çevirmeyi tercih etmiştir:

Örnek;

*“Dil-i miskîn-i men bîn zîr-i bâreş*

Benüm miskîn gönlümü gör anuñ yüki altında”

Tercümede dikkat çeken bir diğer husus, şarihin vezin konusunu gözetmemiş olmasıdır. Cümlelerin tercümelerinde kelimelerin Türkçedeki karşılıklarının verilmesi amaçlandığından aruz veznine uyumlu olma ihtimali yoktur. Bu yüzden mısraların tercümeleri aruz veznine uymaz.

Şarih, bazen tercüme ettiği bir mısram daha iyi anlaşılması için mısram devamında “yani” gibi bir sözle anlamı izah etme yolunu seçer. Bu bazen bir kelimedenden sonra olur:

Örnek;

*“Bürem nâm-ı kadeş nâgeh ber-ârem ez-peyeş âhî*

İletürem ya 'ni direm anuñ kaddi âdını nâgâh getürürem anuñ ardınca bir âh”

Şarih, “iletürem” kelimesinin daha iyi anlaşılması için “yani direm” şeklinde o kelimeyi açıklama ihtiyacı hissetmiştir.

Bazen de bir cümleinin hepsini yeniden izah etme ihtiyacı hisseder:

Örnek;

*“Dâmen-i luţfet çü dârem dest-gîr*

Luţfuñ etegin çün dest-gîr dutaram ya 'ni luţfuñ etegi dest-gîrimdür”

## Şerh-i Risale-i Mu'amma-yı 'Alî Ker'in Metni

### 1. Nüshaların Tanıtılması

Araştırmalarımız sonucunda eserin üç nüshası tespit edilmiştir. Bu nüshalar Ankara Milli Kütüphane, Süleymaniye Kütüphanesi ve İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde bulunmaktadır. Nüshaların özellikleri şöyledir:

#### Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 8274/3 Arşiv Numaralı Nüsha

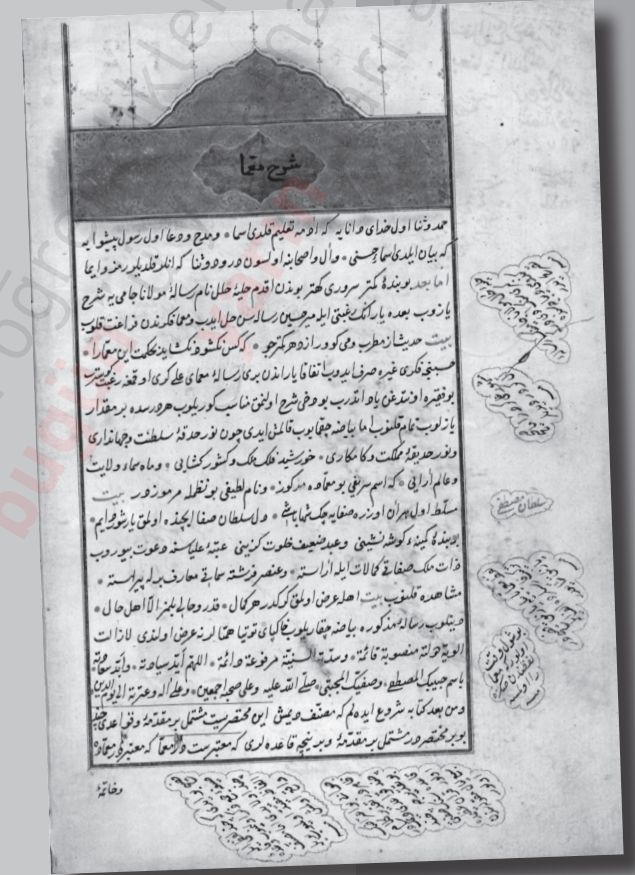
Bu nüsha Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonunda bulunmakta olup 06 Mil Yz A 8274/3 arşiv numarası ile kayıtlıdır. Nüsha esasen bir mecmua içerisinde olup Sürûrî'nin kaleme aldığı *Şerh-i Mu'ammeyât-ı Mîr Hüseyin* ve *Şerh-i Mu'ammâ-yı Mollâ Câmi* isimli diğer muamma şerhleri ile aynı mecmuada yer almaktadır. Alî Ker'in muammalarının şerhi, mecmuanın 208b-256b varakları arasında bulunmaktadır. Eserin müstensihî, mecmuada bulunan diğer iki şerh metnini de istinsah etmiş olan Muharrem bin Hüseyin Sirozî isimli zattır. Bu eser, 957 senesinin Ramazan ayının sonlarında (Eylül/Ekim 1550) istinsah edilmiştir. Bu nüsha, müstensih tarafından Sürûrî henüz hayatta ve Şehzâde Mustafa'nın hocalığını yaptığı

### 3. Transkripsiyon İşaretleri

ء	ص S, s
ا A, a, E, e, â, Â	ض Z, z, D, d
ب B, b	ط T, t
ت T, t	ظ Z, z
ث S, s	ع
ج C, c	غ Ğ, ğ
چ Ç, ç	ف F, f
ح H, h	ق K, k
خ H, h	ک K, k, G, g, ñ
د D, d	ل L, l
ذ Z, z	م M, m
ر R, r	ن N, n
ز Z, z	و V, v, O, o, Ö, ö, U, u, Ü, ü, û
س S, s	ه H, h, a, e
ش Ş, ş	ی Y, y, i, î, â, î

METİN

## ŞERH-İ RİSÂLE-Yİ MU'AMMÂ-Yİ 'ALÎ KER



**Bismillâhırrahmânırrahîm**

[M209b, B1b, İ1b]

Hamd ü şenâ ol Hüdâ-yı dânyaya ki âdeme ta' lîm kıldı esmâ ve medh ü du'â ol Resûl-i pîşvâya ki beyân eyledi esmâ-i hüsnâ ve âl ü aşhâbına olsun durûd u şenâ ki anlar kıldılar esmâ vü şîfâta<sup>1</sup> remz ü îmâ.

**Ammâ ba'd** bu bende-i kemter Sürûrî-kihter bundan aqdem *Hilye-i Hulel* nâm risâle-i Mevlânâ Câmî'ye<sup>2</sup> şerh yazup ba'de yârânuñ rağbeti ile Mîr Hüseyn risâlesin hall idüp ve mu'ammâ-yı<sup>3</sup> efkârından<sup>4</sup> ferâgat kılup

**Bejt**

(Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün)

*Hadîş ez-mu'trib ü mey gû ve râz-ı dehr kemter-cû*

*Ki kes ne-keşûd ne-küşâyed be-hikmet in mu'ammâ-râ*

hasebince fikri gayre şarf edüp ittifâkan yârândan biri risâle-i mu'ammâ-yı<sup>5</sup> 'Alî Ker'i'<sup>6</sup> okumağa rağbet gösterüp bu faķire unuttuğın yâd

<sup>1</sup> esmâ vü şîfâta: -İ

<sup>2</sup> Drk: Hilye-i Hulel Mevlânâ Câmî'nün risâle-i kebîresinün adıdır ki kendüsi dîbâcesinde taşrîh ider.

<sup>3</sup> Drk: Lafz-ı mu'ammâ yâ ile yazılmaq faşîhdür. Terkîb Fârsilerde elif ile yazılmaq şâyi'dür.

<sup>4</sup> efkârından: fikrinden İ

<sup>5</sup> Mu'ammâ: -M

<sup>6</sup> Drk: Meşhûr 'Alî Ker'dür ammâ şahîh Âli-i Ker'dür dirler.

itdirüp bu daği şerh olunmak münâsib görölüp her dersde bir miqdâr yazılıp tamâm kılınıp ammâ beyâza çıkmayup kalmış idi. Çün nûr-ı hadêka-i saltanat ü cihândârî ve nûr-ı hadîka-i memleket ü kâmkârî hûrşîd-i felek-i mülk ü kişver-küşâyî ve mâh-ı semâ-yı vilâyet ü 'âlem-ârâyî ki ism-i şerîfi bu mu'ammâda merkûz ve nâm-ı latîfi bu nazmla mermûzdur. [B2a]

### Beyt

(Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün)

Musallağ ol her ân üzre şafâya çek şehâ bâşı  
Dil-i sultân şafâ içinde olmak yaraşur dâ'im<sup>7</sup>

Bu bende-i kemîne-i gûşe-nişîni ve 'abd-i za'îf-i halvet-güzîni 'atebe-i 'ulyâsına ve dergâh-ı 'alâsına<sup>8</sup> da'vet buyurup zât-ı melek-şifâtı kemâlât ile ârâste ve 'unşur-ı ferîşte-simâsı<sup>9</sup> ma'ârif birle pîrâste müşâhede kılınıp

### Beyt

(Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)

Ehle 'arz olmak gerekdür her kemâl  
Kadr ü hâli bilmez illâ ehl-i hâl

dinilüp risâle-i mezkûre beyâza çıkarılıp hâk-i pâ-yi tûtîyâ-hemtâlarına 'arz olındı

لا زالت الوتیه دولته منصوبته قائمه وسدة السنیة مرفوعة دائمة اللهم اید سیادة  
وابد سعاده باسم حبیبک المصطفی و صفیک المجتبی صلی الله علیه و علی  
صحبته اجمعین و علی اله و عترته ال یومالدين

[M210a] ve min ba'd kitâba şürû' idelüm ki muşannif dimiş, *in muhtaşarist müştemil ber-muqaddimeyi kavâ'idî çend*<sup>10</sup>, bu bir

<sup>7</sup> Drk: Sultân Muştafâ

<sup>8</sup> ve dergâh-ı 'alâsına: -İ

<sup>9</sup> ferîşte-simâsı: ferîşte-simâtı M, İ

<sup>10</sup> Drk: Faşîh bu idi ki çend lafzı ile şîğa-i cem' zıkr olunmayup ve kâ'ide-i çend olaydı ammâ muşannif elfâza muqayyed olmayup böyle vâkı' olmuş.

muhtaşardur müştemil bir muqaddimeyi ve bir niçe kâ'ideleri, *ki mu'teber est der-mu'ammâ*, ki mu'teberdür mu'ammâda, [I2a] ve *hâtımeyi*, daği bir hâtımeyi, *ammâ muqaddime der-beyân-ı haqîkat-i mu'ammâ ve taqsîm-i ân ve ta'rîf-i aksâmeş*, ammâ muqaddime mu'ammânuñ haqîkatı ve taqsîmi beyânındadır ve mu'ammânuñ aksâmuñ ta'rîfi beyânındadır. *Bedân ki mu'ammâ 'ibâretest ez-beytî yâ ekşer ki ismî-râ der-û be-tarîk-i [B2b] remz u işâret güfte bâşend*, sen bil ki mu'ammâ 'ibâredür bir beytden yâ ekşerden ki bir ismi anda bir remz ü işâret tarîki ile dimiş ola, *ve fark-ı meyân-ı lügaz ü mu'ammâ ânest ki der-mu'ammâ intikâl be-ismest ve der-lügaz be-müsemmâ*, lügazla mu'ammâ ortasında fark oldur ki mu'ammâda intikâl ismedür ve lügazda müsemmayadır.

*Mu'ammâ ber-dü kısmest faşîh est ve belîğ*, mu'ammâ iki kısım üzredür faşîhdür ve belîğ. *Faşîh ânest ki bâ-vücûd-ı ma'nî ki gayr-i mu'akkad est mu'ammâ-yı vey nîz mu'akkad ü mu'allak ne-bâşed*, faşîh oldur ki ma'nânın vücûdı ile ki fehmi müşkil olmaya mu'ammâsı daği müşkil ve fehmi güç olmaya, *ve her çiz ki kaşd künend der-lafz-ı lâ-aqall işâret bâ-û bâşed be-vechî ez-vücûh-ı mu'teber*, ve her nesne ki kaşd iderler lafızda elbette bir işâretcik aña ola mu'teber olan vechlerden bir vechle, *ve tertîb-i hurûf-ı ism-râ mer'î dâste bâşend*,<sup>11</sup> ve ismün harflerinin tertîbini mer'î dutmuş olalar, *ve ez-elfâz-ı hafîyyeti'd-delâleti ve rakîk ve mütenâfid ve garîbihi ve me'ânî reddîyye ihtirâz kerde bâşend*, daği lafızlardan ki delâleti gizlü ola daği çirkin lafızlardan daği nefret olunur lafızlardan daği vahşet olunur lafızlardan daği çirkin ma'nâlardan ihtirâz itmiş olalar, *ve şek nist ki ri'âyet kerd-i ma'nî-i feşâhat der-ba'z-ı mu'ammâ ziyâde bâşed*, [M210b] ve şek yokdur ki feşâhat ma'nâsını ri'âyet [B3a] itmek ba'zı mu'ammâlarda ziyâde olur. *Pes lâzım âyed ba'zı efşah bâşed ez-ba'zı*, öyleyse lâzım gelür ki ba'zı ba'zından feşâhatde ziyâde ola, *ve adem-i ri'âyet-i ü nîz mutefâvit est*, feşâhat ma'nâsını ri'âyet itmemek daği mütefâvitdür.

<sup>11</sup> Drk: Ya'nî ismün harflerinin tertîbini daği ri'âyet ideler.

*Pes lâzım âyed ki ba'zî ez-mu'ammeyât-ı gayr-ı faşîh eb'ad bâşed ez-ba'zî der-derece-i feşâhat, öyleyse lâzım gelür ki faşîh olmayan mu'ammâlaruñ ba'zî ba'zından ziyâde ba'îd ola feşâhat derecesinde, ve belîğ ber-çehâr kısım est, dañi belîğ dört kısım üzredür.*

**Kısm-ı evvel, ânest ki bâ-vücûd-ı ri'âyet-i feşâhat lafzî âverde şeved der-û, kısım-ı evvel [İ2ab] oldur ki feşâhat ri'âyetinün vücûdı ile bir lafız<sup>12</sup> getirilmiş ola mu'ammâda, ki ân lafız nisbet be-ma'nî-yi beyt müfred bâşed ve nisbet be-ma'nî-yi mu'ammâyî mürekkeb bâşed, ki ol lafız ma'nâ-yı beytîye nisbet müfred ola<sup>13</sup> ma'nâ-yı mu'ammâyîye nisbet mürekkeb ola.<sup>14</sup> Çünânki Mevlânâ-yı 'ilm-i 'allâmetü'd-dehr Mevlânâ Şerefü'd-dîn şerîfu'l-lâh be-cemâlehu fermûde end, öyle ki bizim ziyâde 'âlem-i Mevlâmuz zamânenüñ mübâlağa ile 'âlemi Şerefü'd-dîn Allah anı müşerref kılsun cemâliyle buyurmuşlardur**

### Ş. Şems<sup>15</sup>

(Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)

*Ez-sitem mâtem ne-dârem er birûn est ez-şümâr  
Zulümden yâs dutmazam egerçi şâğışdan taşradur*

*Zîr ü bâlâ güfsem iy ârâm-ı cân ma'zûr dâr [B3b]*

Aşağa<sup>16</sup> vü yukaru didim<sup>17</sup> iy cân diñlencesi ma'zûr dut

Bu beytten Şems çıkar. Tarîk-i istihrâcı oldur ki lafz-ı mâtem (ماتم) ma'nâ-yı şî'rîye nisbet müfreddür. Ma'nâ-yı mu'ammâyîye nisbet mürekkebdür. Biz tem (تم) dutmazuz dimek olur. Çün sitem (ستم) lafzından tem lafzı<sup>18</sup> dutulmaya ya'ni olmaya sîn-i mektûbî

<sup>12</sup> lafız: -B

<sup>13</sup> müfred ola: müfreddür B

<sup>14</sup> mürekkeb ola: mürekkeb ola B

<sup>15</sup> Drk: Şın kime işâret idüğün muşannif kendüsü beyân itse gerekdür.

<sup>16</sup> Drk: Ya'ni kırış söyledim.

<sup>17</sup> didim: söyledim İ

<sup>18</sup> lafzı: -B

## Kaynaklar

- Ahdî. (2018) *Gülşen-i Şu'arâ*, (Haz: Süleyman Solmaz) e-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>.
- Ali Şir Nevâyî, (2015) *Mecâlisü'n-Nefâyis*, (Haz. Kemal Eraslan), Ankara: TDK Yayınları, C. II.
- Arslan, Mehmet (2000) "Divan Edebiyatında Muamma", *Osmanlı Edebiyat-Tarih-Kültür Makaleleri*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 251-276.
- Âşık Çelebi, (2018) *Meşâ'irü's-Şu'arâ*, (Haz: Filiz Kılıç), e-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>.
- Aydın, Hatice (2018) *Muslihuddin Mustafa Sürûrî ve Tefsir Metodolojisi Açısından Yusuf Süresi Tefsiri*, (Karabük Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karabük.
- Bağcı, Ali (2015) *Muslihiddin Mustafa b. Şaban Sürûrî'nin Şerhu Merâhi'l-Ervâh Adlı Eserinin Edisyon Kritiği*, (Yalova Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yalova.
- Baştürk, Orhan (1997) *Sürûrî'nin Mesnevi şerhi: Tanıtım- indeks- tenkitli metin (vr.1b- 40a)*, (Selçuk Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya.
- Beyânî, (2017) *Tezkiretü's-Şu'arâ*, (Haz: Aysun Sungurhan), e-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>.
- Bilgegil, M. Kaya (2015) *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Erzurum: Salkımsöğüt Yay.

- Bilkan, Ali Fuat (2000) *Türk Edebiyatında Muamma*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Canpolat Taşçı, Hülya (2014). “Türkçe Edebi Şerhlerde Amaç ve Yöntemler”, *Metnin Halleri: Osmanlı'da Telif, Tercüme ve Şerh*, İstanbul: Klasik Yayınları, 72-96.
- Ceyhan, Adem (1994) *Bedr-i Dilşâd'ın Murad-name'si*, Marmara Üniversitesi SBE, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.
- Devellioğlu, Ferit (2000) *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dilçin, Cem (2005) *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: TDK Yayınları.
- Elbir, Bilal (2014) “Aynı Yüzyılda Yaşamış İki Şârihin Şerh Anlayışlarının Mukayesesi (Sûdî-i Bosnevi-Sürûri), *Metnin Halleri: Osmanlı'da Telif, Tercüme ve Şerh*, İstanbul: Klasik Yayınları. 294-308.
- Elbir, Bilal (2003) *Sürûri'nin Şerh-i Şebistân-ı Hayali Metin-İnceleme*, (Ege Üniversitesi, SBE, Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir.
- Elbir, Bilal (2007) “Surûri'nin Şerh-i Şebistân-ı Hayâl'indeki Şerh Metodu ve Hurûfilik Yansımaları”, *Turkish Studies*, Vol. 2/3, Summer. 212-229.
- Elbir, Bilal (2009) “Türk Edebiyatında Mu'ammâ ve Sürûri'nin Bir Mu'ammâ Şerhi”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/6 Fall, 82-94.
- Erdoğan, Mustafa (1997) “Edebiyatımızda Şerh Geleneğine Genel Bir Bakış”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Manisa, S.1, 1-9.
- Gelibolulu Mustafa Ali, (2017) *Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, (Haz: Mustafa İsen) e-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>.
- Göksu, Nazife (2017) *Osmanlı âlimi ve dîvan şairi Muslihuddin Mustafa es-Sürûri'nin hayatı ve 'tefsir-i Süre-i Yûsuf' adlı eserinin incelenmesi*, (Akdeniz Üniversitesi, SBE, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Antalya.
- Güleç, İsmail (2010) “Sürûri Muslihuddin Mustafa”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, C. 38, 170.-172.
- Güleç, İsmail (2001) “Gelibolulu Muslihiddin Sürûri, Hayatı, Kişiliği, Eserleri ve Bahrü'l-Maârif isimli eseri”, *Osmanlı Araştırmaları: The Journal of Ottoman Studies*, XXI, 211-236.

- Güleç, İsmail (1997) *Bahrü'l-Ma'arife Göre Edebi Kavramlar*, (İstanbul Üniversitesi, SBE, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul.
- İpekten, Haluk (2003) *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, İstanbul: Dergah Yay.
- Kılıç, Filiz (1996). “Meşa'irü'ş-Şu'arâ ve Tenkitli Metni Hazırlanırken İzlenen Yöntem”, *Gazi Üniversitesi SBE Dergisi*, C.1, Ankara.
- Kınalı-zâde Hasan Çelebi, (2017) *Tezkiretü'ş-Şu'arâ*, (Haz: Aysun Sungurhan), e-kitap:<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>.
- Kortantamer, Tunca (1994) “Teori Zemininde Metin Şerhi Meselesi”, *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, İzmir, S.8, 1-10.
- Külekçi, Numan (2011). *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kürkçüoğlu, Kemal Edip (1949). *Fuzûli'nin Muamma Risâlesi*, DTCF Dergisi.
- Latfî, (2018) *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nüzamâ*, (Haz: Rıdvan Canım), e-kitap:<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>.
- Mehmed Süreyya, (1996) *Sicill-i Osmani*, (Haz: Nuri Akbayar), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, C. 5.
- Most, Gleen W. (2014) “Şerhlere Kuramsal Bir Bakış”, *Metnin Halleri: Osmanlı'da Telif, Tercüme ve Şerh*, İstanbul: Klasik Yayınları, 452-466.
- Mu'allim Nâcî. (2009) *Lügat-i Nâcî*, (Haz: Ahmet Kartal) Ankara: TDK Yayınları.
- Muallim Naci, (2017) *İstilahat-ı Edebiye*, (Haz: M. A. Yekta Saraç), Ankara: TDK Yay.
- Mütercim Asım Efendi, (2009) *Burhân-ı Katı*, (Haz: Mürsel Öztürk, Derya Örs) İstanbul: TDK Yay.
- Öntürk, Tolga. (2019). *Sürûri'nin Şerh-i Muammeyât-ı Mir Hüseyin Adlı Eseri (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Doktora Tezi, Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Öztürk, Mürsel (2007) *Farsça Dilbilgisi*, Ankara: Murat Kitabevi.
- Polat, Selahattin (2015) *Metin Tenkidi*, İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Redhouse, S. J. W. (2006) *Turkish and English Lexicon*, İstanbul: Çağrı Yayınları.

- Saraç, Mehmet Ali Yekta (2007) *Klasik Edebiyat Bilgisi Belagat*, İstanbul: 3F Yayınları.
- Saraç, Mehmet Ali Yekta (1997) "Muamma ve Divan Edebiyatındaki Seyri", *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. 27, S. 1, İstanbul, 297-308.
- Sehî Beg, (2017) *Heşt Bihîşt*, (Haz: Haluk İpekten v.d.) e-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>.
- Şafak, Yakup (1991) *Sürûrî'nin Bahrü'l- Me'arifi ve Enisü'l-Uşşak İle Mu-kayesesi*, (A. Ü., SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi) Erzurum.
- Şemsettin Sami. (2006) *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Tahir Olgun, (1994) *Edebiyat Lügati*, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Tarlan, Ali Nihat (1936) *Divan Edebiyatında Muamma*, İstanbul: Burhaneddin Matbaası.
- Ünlü, Osman (2014). "Klasik Türk Edebiyatında Edebî Şerhlerin Yazılış Sebepleri Üzerine Bazı Düşünceler", *Metnin Halleri: Osmanlı'da Telif, Tercüme ve Şerh*, İstanbul: Klasik Yayınları, 148-167.
- Ünver, Niyazi (2010) *Gelibolulu Sürûrî ve Divanı*, (Gazi Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara.
- Yakıt, İsmail (2017). *Türk-İslam Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Yılmaz, Ozan (2007) "Klasik Şerh Edebiyatı Literatürü", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C.5, S.9, 271-303.

## ŞERH-İ RİSÂLE-İ MU'AMMÂ-YI 'ALÎ KER

Bu çalışmada, Sürûrî'nin *Şerh-i Risâle-i Mu'amma-yı Alî Ker* adlı eseri incelenmiştir. Eser, şarih tarafından daha önce verdiği derslerde bölüm bölüm şerh edilmiş ancak 1548 yılında Şehzade Mustafa'nın isteği üzerine kitap hâline getirilmiştir. Eser hamdele ve salve bölümlerinin yer aldığı bir dibâce, muammanın tanımı ve kaidelerinin anlatıldığı bölümler ve bir hâtimedden meydana gelmektedir. Risalede muamma kaidelerinin özellikle fesahat ve belagat açısından değerlendirilmesi önemlidir. Ayrıca risalede yer alan kaideler Mollâ Câmî ve Mîr Hüseyin'in risalelerindeki gibi tertiplidir. Ancak bu kaideler dört ana işlem olan "tahsilî, tekmilî, teshilî ve tezyilî" başlıkları altında verilmeyip rastgele sıralanmıştır. Diğer risalelerde yer alan bazı kaideler bu risalede yer almazken, Alî Ker'in bahsettiği bazı kaideler de diğer risalelerde bulunmamaktadır. Bu yönüyle Sürûrî'nin kaleme aldığı üç muamma risalesi şerhi birbirini tamamlayıcı niteliktedir.

Çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde şerh ve muamma konularına kısaca değinildikten sonra birinci bölümde şarih Gelibolulu Sürûrî ile risalenin müellifi Alî Ker'in hayatlarına yer verilmiştir. İkinci bölümde *Şerh-i Risâle-i Mu'amma-yı Alî Ker* adlı eserin yapısı ve bölümleri incelenmiştir. Dibâce ve muammanın tanımı hakkındaki bölümler tanıtıldıktan sonra muamma kaideleri, her kaideye uygun örnekler verilerek açıklanmıştır. Ayrıca bu bölümde şarihin tercüme ve şerh metodu hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın son bölümünde *Şerh-i Risâle-i Mu'amma-yı Alî Ker* adlı eserin metnine yer verilmiştir. Eserin tespit edilen üç nüshası temin edilmiş ve metin bu nüshalara göre oluşturulmuştur.

Hayatı boyunca anlaşılması zor eserler üzerine şerh yazan Sürûrî, 15. yüzyılda İran'da yazılmış olan önemli muamma risalelerini de şerh etmiştir. Bu şerhler üzerine yapılacak metin ve inceleme tarzında çalışmalar, muammanın tanımı, kaideleri ve Türk edebiyatındaki gelişimini görmek açısından önemlidir.



**DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI**  
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4  
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul  
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06  
[www.dby.com.tr](http://www.dby.com.tr) • [dby@dby.com.tr](mailto:dby@dby.com.tr)

ISBN 978-625-7760-54-6



9 786257 760546